

YAKIN DOĞU ARKEOLOJİSİ / GEÇ-HİTİT KRALLIĞI

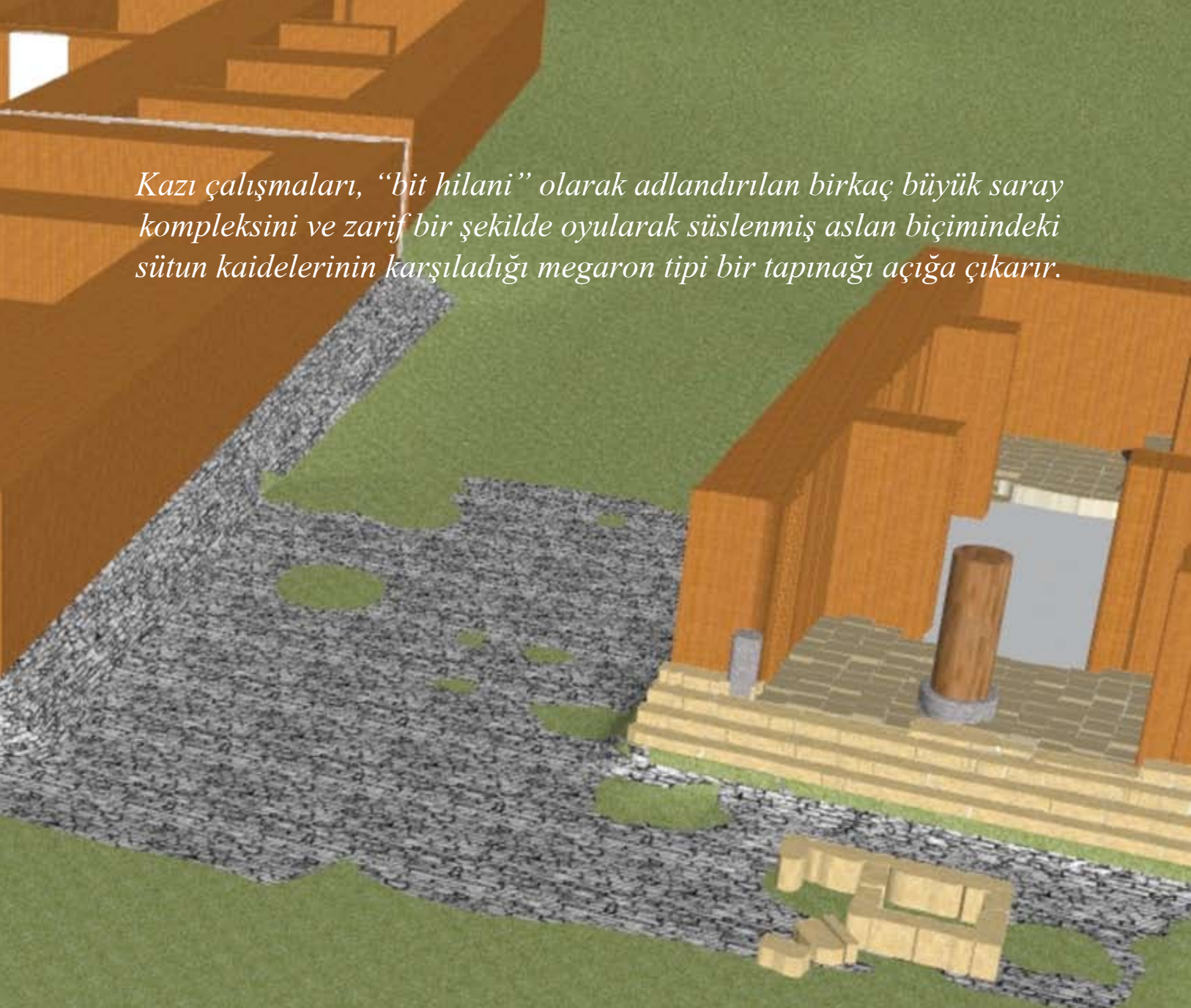
Timothy P. Harrison

PATİNA KRALLIĞI'NIN BAŞKENTİ

TELL TAYINAT

Kazı çalışmaları, “bit hilani” olarak adlandırılan birkaç büyük saray kompleksini ve zarif bir şekilde oyularak süslenmiş aslan biçimindeki sütun kaidelerinin karşıladığı megaron tipi bir tapınağı açığa çıkarır.

Tell Tayinat, batıya doğru ilerleyen Asî Nehri'nin (Antik Dönemde Orontes) kuzey kıvrımında, nehrin Amik Ovası'nın güney yakasını çevrelediği noktada, geniş, alçak bir tepectir. Lokalizasyonu, stratejik olarak Tayinat'ı; kuzeyde Anadolu'nun dağlık yerleri, doğuda Suriye-Mezopotamya'nın iç kısımları, güneyde Doğu Akdeniz kıyı bölgeleri ve batıda Akdeniz sahilleri arasındaki önemli ticaret yollarının birleştiği noktaya yerleştirir. Netice itibarıyla; Tayinat, 1930'larda Chicago Üniversitesi tarafından yürütülen, Erken Bronz (yaklaşık MÖ

3200-2000) ve Demir Çağlarına (MÖ 1200-600) kadarki uzun bir tarihsel döneme ışık tutan, geniş çaplı kazı çalışmaları sahnesiydi. Bu arkeolojik kalıntılar ve eskiçağa ait tarihsel kayıtlar; Tayinat'ın, Geç Hitit kent devletlerinden, MÖ 9. ve 8. yüzyıllarda, günümüz Türkiye'sinde kabaca Hatay ilinin sınırlarındaki bölgeyi kontrol altında tutan, küçük fakat güçlü Patina Krallığı'nın başkenti olan eski Kunulua yerleşimi olduğunu gösterir.

Chicago kazıları, bu döneme tarihlenen “bit hilani” olarak adlandırılan birkaç büyük saray kompleksini ve bir

Arkeolojik kalıntılar ve antik döneme ait tarihsel bilgiler; Tayinat'ın, Geç Hitit kent devletlerinden, MÖ 9. ve 8. yüzyıllarda, günümüz Türkiye'sinde kabaca Hatay ilinin sınırlarındaki bölgeyi kontrol altında tutan, küçük fakat güçlü Patina Krallığı'nın başkenti olan antik Kunulua yerleşimi olduğunu gösterir.

Fotoğraf: J. Jackson

tanesi Antakya Arkeoloji Müzesi'nde görülebilen, zarif bir şekilde oyularak süslenmiş aslan biçimindeki sütun kaidelerinin karşıladığı megaron tipi bir tapınağı açığa çıkardı. Bu kazılarda ayrıca, yine müzede sergide olan, sayısız kaya kabartmaları, taş ve heykeltıraşlık eserleri ve Luvi Hiyeroglif (Geç Hitit) yazıtlı steller de gün ışığına çıkarıldı.

Tell Tayinat'taki araştırmalar, 2002 yılında, 60 yıllık bir aradan sonra, Toronto Üniversitesi tarafından yeniden başlatılmış, iki dönem boyunca yüzey araştırması ve kentin modern

bir topografik planının oluşturulması çalışmaları yürütülmüştür. Bu araştırmalar, eski kazı alanlarının belirlenmesi ve yeni kazılacak alanların tespit edilmesine yardımcı olmuştur. Yeni kazı çalışmaları 2004 yılında başladı ve bu tarihten itibaren her yıl devam etti. Chicago kazılarında beri, Chicago takımının geliştirdiği arkeolojik dizin konusunda, altmış yıldan beri bölgenin arkeolojik tarihini anlayabilmek için en önemli sorulardan biri haline gelmiş olan birçok soru var. Toronto Üniversitesi'nin Tayinat'taki araştır-

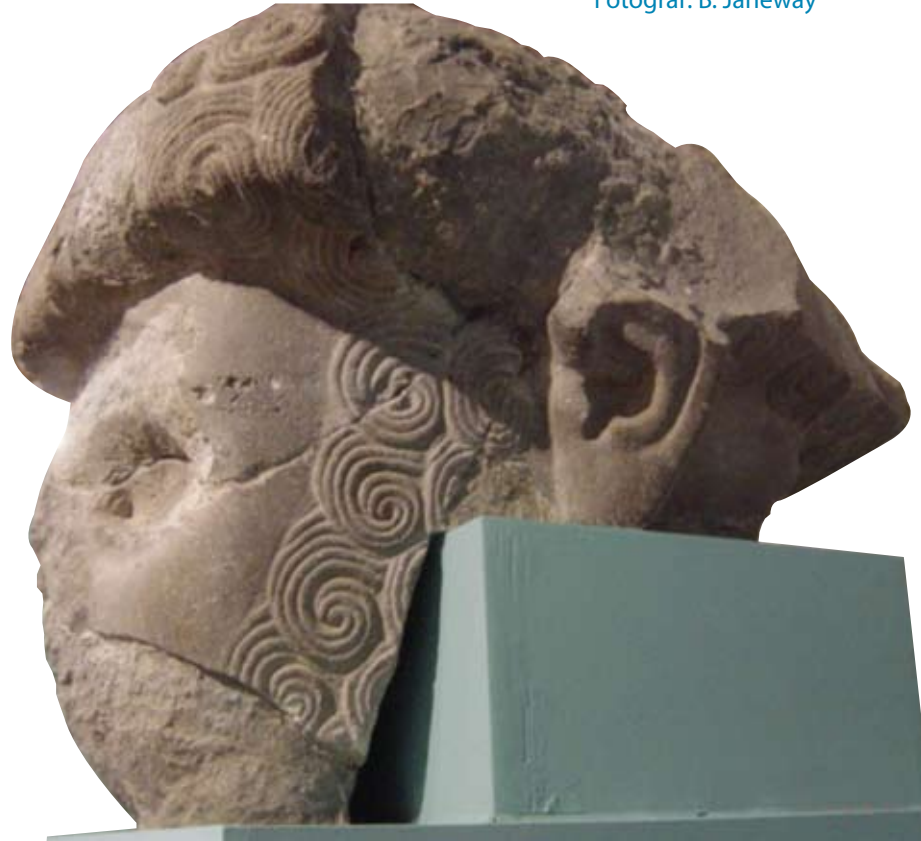
2000-1200) bölge, Mukiş Krallığının başkenti olan Alalakh (Tell Açana) tarafından yönetilmekteydi. Alalakh aynı zamanda Tell Tayinat'ın da kardeş yerleşimi durumundaydı. Bronz Çağı'nın son yıllarında, Alalakh Hitit İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Hitit İmparatorluğu yıkıldığında (MÖ 1200), Alalakh terk edilmiş veya yok edilmiş ve bir daha hiç yerleşim görmemiştir. Bu felakete neyin sebep olduğu ve Patina Krallığı'nın MÖ 9. yüzyılda ortaya çıkmasından önceki "Karanlık Çağ"ı izleyen yüzyıllarda neler olduğu o günden beri büyük bir giz olmuştur.

Asi Nehri'nin kuzey kıvrımında Amik Ovası'nın güneyinde, alçak geniş bir tepeliğin üzerinde kurulan Tell Tayinat, önemli ticaret yollarının birleştiği noktada yer alır.

Tayinat devasa heykel başı
Fotoğraf: B. Janeway

malarının öncelikli hedeflerinden biri, yeni kazı çalışmalarında modern bilimsel metodlar ve teknikler kullanarak, bu sorulardan bazılarının cevabını bulmak oldu.

Özellikle önem taşıyan tarihsel sorunlardan biri, Bronz Çağı'ndan Demir Çağı'na olan destansı kültürel geçiş dönemidir. Bu geçiş, Mısır ve Mezopotamya'da büyük krallıkların ve Anadolu'da Hitit İmparatorluğu'nun ve Hattuşadaki (Boğazköy) başkentinin yıkılışına tanık olmuştur. Kuzey Orontes Vadisi, bu geçiş döneminde önemli bir rol oynamıştır. Bronz Çağı'nda (MÖ

2008 yılı tapınak kazıları
J. Osborne

Fotoğraf: J. Jackson

Homeros Destanlarını ve Tevrat'ı da içine alan antik kayıtlar; bu dönemi, dünya çapındaki yokluk ve politik anlaşmazlık dönemlerinden biri olarak tanımlar ki, bundan Akdeniz dünyasının “Vikingleri” olarak görülen ve Ege Bölgesi'nden göç ettiklerine inanılan gizemli insan topluluğu, “Deniz Kavimleri” sorumlu tutulur. Bronz Çağı'nın güçlü krallıkları, zengin kültürel ve yazınsal geleneklerinin aksine, Karanlık Çağ'ın, politik dağılım ve kronikleşen bir etnik çekişme ile tanımlanan kültürel bir gerilemenin tanığı

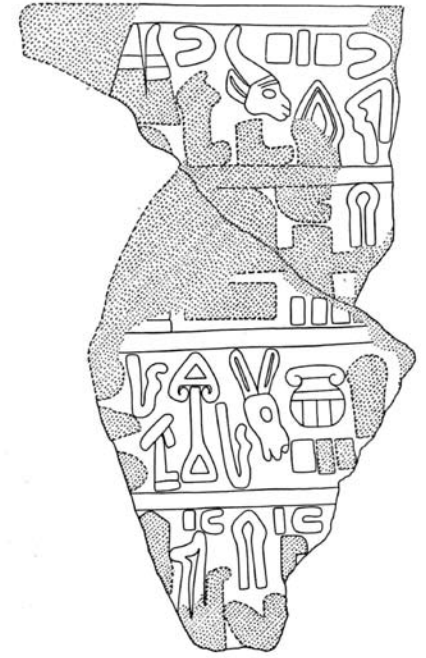
olduğuna inanılır. Bununla birlikte, hâlihazırda süregelen arkeolojik araştırmaların sonuçları, gitgide bu tarihsel yoruma meydan okumaya başlamıştır. Ortaya çıkan resim, her iki kültürel devamlılık ve değişimle belirlenen, oldukça karmaşık politik gerçekliğe aittir.

Tell Tayinat'ta yeniden başlanan araştırmalar halen devam etmekte ve sonuçları henüz başlangıç safhadadır. Ancak bugüne kadar elde edilen kalıntılar büyük ölçüde bahsi geçen “Karanlık Çağ”a aittir. Dahası, arkeolojik deliller, bu dönem süre-

çanak-çömlek formlarını ve tekstil ürünlerini, sanatsal çalışmaları ve muhtemel dilbilimsel gelenekleri de içinde barındıran Erken Demir Çağı tabakaları - eğer yabancı yerleşimcilerin varlığı için doğrudan bir ka-

Çift aslanlı sütun altlığı

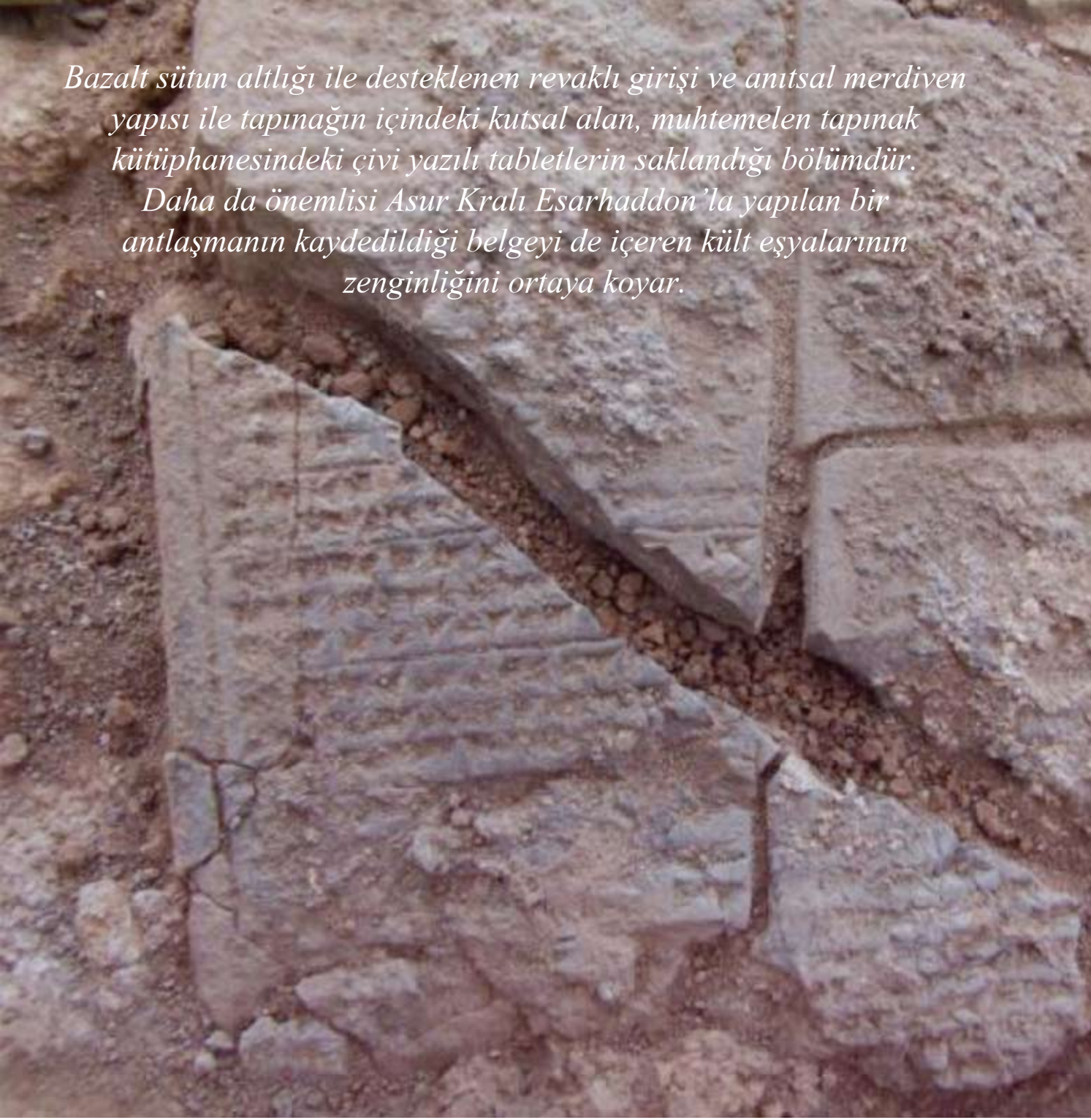

since, Tayinat'ın doğuda Aleppo'yu da içine alan ve güneyde Hama'ya kadar genişleyen, "Filistin Toprağı" olarak bilinen oldukça geniş bir bölgenin başkenti olduğunu gösterir. Daha da önemlisi, Tayinat'taki kazı çalışmaları; kentin, Alalakh egemenliği dönemi (MÖ 2000-1200) ile ilgili olarak sekiz yüzyıllık bir aradan sonra, Erken Demir Çağ'ında (MÖ yaklaşık 1200-900) yeniden yerleşim gördüğünü gösterir. Alalakh'ın tahrip edilip edilmediği veya tamamen terk edilip edilmediği belirsizdir. Bir şekilde, ansızın, Tayinat'ın farklı

nıt değilse - güçlü Ege etkisini açığa çıkaran kültürel kalıntıları ortaya koymuştur. Bu kalıntılara eklenecek olursa, sırada, Geç Demir Çağı Patina Krallığı'nın bit hilani saraylarına öncü olan Hitit stil özellikleriyle anıtsal saray yapıları vardır.

Kazılarla birlikte, görkemli krallık kompleksinin yanı sıra Luwi-hiyeroglif alfabesiyle oyulmuş anıtsal stel

Bazalt sütun altlığı ile desteklenen revaklı girişi ve anıtsal merdiven yapısı ile tapınağın içindeki kutsal alan, muhtemelen tapınak kütüphanesindeki çivi yazılı tabletlerin saklandığı bölümdür. Daha da önemlisi Asur Kralı Esarhaddon'la yapılan bir antlaşmanın kaydedildiği belgeyi de içeren kült eşyalarının zenginliğini ortaya koyar.

2008 yılında kazı çalışmaları ikinci bir Demir Çağı tapınağını ortaya çıkarmıştır. Bu yapı, daha evvel Chicago ekibi tarafından açığa çıkartılan kalıntılarla birlikte krali bir palatial kompleksine bağlıdır ve Luvi Hiyeroglif yazıtlı steller içerir. Tapınak, anıtsal bir merdiven yapısı ve güneyden girilen ve gösterişli bir şekilde oyulmuş bazalt sütun altlığı ile desteklenen revaklı girişi ile Geç

Hitit Çağı'nın klasik tapınak planını sunar. Tapınağın içindeki kutsal alan, ya da "Kutsalların kutsalı"; altın, bronz ve demir aletleri, libasyon kaplarını, gösterişli bir şekilde süslenmiş dinsel tören nesnelərini; muhtemelen tapınak kütüphanesinin bir kısmını olan ve çivi yazılı tabletlerin saklandığı yeri ve daha da önemlisi Asur Kralı Esarhaddon'la yapılan bir antlaşmanın kaydedildi-

Fotoğraf: J. Jackson

ği bir belgeyi de içeren kült eşyalarının zenginliğini içinde barındırır. Bu buluntular, daha eski bir Geç Hitit tapınak kompleksinin Yeni Asur yenilemesi kısmını tanımlar görünümündedir.

Geç Hitit mimarisi ve Luvi Hiyeroglifli anıtlarıyla birlikte Tayinat, MÖ 738'de Asur Kralı III Tiglath-Pileser tarafından yok edilmiş ve sonra kendi valisi ve imparatorluk yönetimiyle

donatılmış bir Asur eyalet başkentine dönüşmüştür. Tapınak, daha sonra şiddetli bir yangınla yanmıştır ve iç odalarının zemininden elde edilen buluntuların dikkate değer bir şekilde korunmuş olmasına katkıda bulunan, yoğun olarak kömürleşmiş tuğla ve ahşaplarla dolu bir şekilde bulunmuştur. Bu sonraki yıkımın sorumlusunun henüz bilinmemesine rağmen, tapınağın içindeki kutsal odada korunmuş olan önemli buluşlar, tarihi için çok önemli anları kaydederler ve bu bölgenin çalkantılı tarihini karakterize eden kültürel ve etnik çekişmenin zengin yapısına işaret eder. Tell Tayinat'taki araştırmalarımız henüz başladı ve gelecek yıllarda daha fazla heyecan verici buluş hakkında rapor verme olanağını sabırsızlıkla bekliyoruz. ☺

Prof. Timothy P. HARRISON
Department of Near and Middle
Eastern Civilizations
University of Toronto